

A HALANDÓ EMLÉKEZET KÖLTŐJE

Olga Szedakováról

Oroszországban létezett másfajta tiltott költészet is az 1970-es, 80-as években, mint a politikai felhangokat tartalmazó líra: az úgynevezett „tiszta költészet”, az esztétikai szempontokat mindenek felett szem előtt tartó, igényes versbeszéd. Ezzel magyarázható az is, hogy Olga Szedakova (1949) nevét előbb ismerhették meg külföldön, mint hazájában. Verseit lefordították angolra, németre és franciára, s a rangos nyugati folyóiratok elismerő szavakkal méltatták azt a szokatlanul magas költői kultúrát, amely ritkaságnak számít a kortárs (mind az oroszországi, mind az emigráns) orosz irodalomban. Szedakova 1970-től ír verset, felfedezője Szergej Averincev, a neves kultúrtörténész és bizantinológus (jelenleg a Bécsi Egyetem professzora), aki többek között remek tanulmányokat közölt a XX. századi orosz líra olyan kiemelkedő alakjairól, mint Vjacseszlav Ivanov és Oszip Mandelstam. Averincev utószavával jelent meg 1994-ben Moszkvában Szedakova összegyűjtött verseinek kötete, melyben található *A költészet dicsérete* című esszé-ciklusa is. Szenczációnak számított a könyvpiacra, habár a Szedakova-féle költészet mostanság egyáltalán nem „divatos” Oroszországban. A „konceptuális költészet” éli virágkorát, amely talán leginkább képes arra, hogy kifejezze a posztsovjet, századvégi lét válságát, egyéni és közösségi katalizmaikat. A konceptualisták (Dmitrij Prigov, költő és képzőművész – járt Magyarországon is, Szergej Gandlevszkij, Timur Kibirov, Lev Rubinsztejn stb.) az 1970-80-as években szamizdatban váltak ismertté, együtt jelentkeztek az orosz képzőművészeti konceptualizmus szoc-art olyan képviselőivel, mint például *Ilja Kabakov*, kinek képeit a világ több múzeuma is megvásárolta. A konceptuális művészetet egyes teoretikusok (például a Németországban élő Boris Groys) „posztsovjet posztmodernnek” nevezik, utalva a konceptualisták azon törekvésére, hogy művészetüket a letűnt kor „múzeu-

maként” (panoptikumaként?) alakítják, s miután összegyűjtötték a totalitárius kulturális és nyelvi szemét jellemző megnyilvánulásainak módjait, kliséit és manírjait, azt a művészet „mágikus” tárgyának rangjára emelik, felidézve megigézik, nehogy életre keljen válaha is.

Szedakova költészete nemcsak a szovjet és antiszovjet ideológiától, hanem a szoc-art lázadó különcködéseitől is mentes. Ez a költészet e világban nem keres helyet magának, nem keres sem ortalmat, sem védelmező zugot, mert ilyet úgysem találhat. Szedakova verseit nem véletlenül nevezi Joachim Sartorius „egzisztenciál-filozófia gyakorlatoknak”; alaphelyzetüket az ember magára maradottságának, gyámolíthatatlanságának a bizonyossága határozza meg, beszédmódjuk – kommunikáció a semmiben, hiszen a lélektől lélekig vivő út sivatagon át vezet. Ugyanakkor Averincev Szedakova költészetét posztmodernnek nevezi, abban az értelemben, hogy költői „mitológiája” világ vége utáni, mivel megszünteti a keresztény eszkatológia érvényességét: nincs se Utolsó Ítélet, sem Új Ég, sem Új Föld. Az egyetlen működő erő a „halandó emlékezet”; amely teresített („örökös igenje a térnek”), s amely voltaképp Szedakovánál az e világisággal feleselő transzcendencia, véges és épp végességében az ember múlandó-halhatatlanságának csodás bizonyítéka.

Szedakova italianista, Dante és Petrarca fordítója. *A költészet dicsérete* című esszé-fűzér – az ilyen apropóból szinte kötelező költői hitvallás mellett – érzékeny elemzését adja a példaképek, Dante, Petrarca, Rilke és Mandelstam „esztétikai személyiségének”. Az esztétikai személyiség felépítése Szedakova szerint a költészet etikai tartalma; ugyanis az „önkorlátozás” és az „önfeltárukozás” egyensúlyának megteremtése jelenti a költészetben a józanságot és tisztességet, a felelőtlen lírai heveskedés kiküszöbölését és a tárcaízü gondolatok legyőzését.

Dávid Saulnak énekel

– Igen, uram, a léleknek a lélek –
nem orvos és nem éber strázsa.
(Hallod, hogy zeng a hírokon dalom?)
Nem, anya, nem hűg, – eldugott vidéken
felfűzve téli nap-fonálra.

Hideg idő, tüzek se látszanak,
vigaszra nem lelsz a sötétben.
Lelked siratja múlt napjaidat,
titkod s tengert hullámverésben.
Van nálam jobb tán, ám hadd szóljanak
az én énekeim ma éjjel!

És mi az ember, mi óvhatja? – csak
a rombolás, siránkozás a fészke.
Mért szövik azt az égi madarak?
Láttam, vessző vesszőhöz hogy tapad.
S tudod, király, nem orvosság, de a
munka, mi gyógyít és életet ad,
ahogy a férfi küzd és fonalat
fon párja, mint Gedeon idejében.

Micsoda bánat, ó, a bánatom
a bánat milyen gazdagsága!
Te látod, messzi, néma tájamon
hogy fekszem, mint a holt, fekszem, s vajon
ki ismer ott s néz rám sajnálkozóan,
hogy magamat a bánatnak adom,
kezdetben még halálra várva.

S hogy szeretem e pusztulásomat,
kórját sok lázas énekemnek!
Mint – harcban foglyul ejtve – rab
számlája ismeretlen földön a
rokon csillagokat – úgy látom,
mint csillagképet, pusztulásom,
neve – akárha áldás lenne.

Tudod, halálra vágyik mind, ki él.
S én hallom, bárki másnál biztosabban,
hogy an fúj legbelülről ez a szél:
győzelmes-láthatatlanul. S ezért

*a síkért, melyre senki el nem ért,
mindent megadánk – s megvénülve, még*

mint kisdéd, érte sírunk szakadatlan.

*Láttad, mikor a kisgyermek, noha
beszélni sem tud még, gyakorta éjjel
fölébred, és csak néz, csak néz oda,
hová nem néznek nyom nélkül soha,
s görcsben zokog. Mily mennybolt csillaga
hívja? Milyen varázslók sípszava
csábítja? –*

*örökös igenje e
térnek, királyom, melyben semmisek
ítéletek s a megszegyenítések,
irgalmad is: mi onnan már ide
hurcoltunk mindent. És a víz tova
sodorja, és ő tudja, hogy hova...
Nincsen titok, se madara az égnek*

Jelena Svarcnak

1

*Van belül valami, hamvakként szálló,
Mint szellem, bűvölet-igázta.
A hangja – jó hegyek vad távolából,
s – akárha kézben – bárányt hoz magával,
és elborul fénylő ruhája.*

*Akárha mondanánk: – Állj s nézd meg,
ritkán találkozatsz e képpel.
Az arca – szén, belülről égve,
hol minden elhamvadt, mint régen.*

2

Cynthiának

*Nem, sohasem feled itt el, e földön, senki se téged.
Csendes kisfiúnak kertész fogja kezét:
– Látod, e rózsa Horatius. Az meg – a kék ibolyák közt –
Sappho – Cynthia, mák és csupa rejtelem ő.*

Női alak

Hátat fordítva,
széles, tágas lepelben áll
a nő. Úgy tetszik, jegenye
sudárlík mellette. De ez
csak úgy tetszik. Jegenye nincsen.
Bár ő tán szívesen változna azzá,
a legendát beteljesítve –
csak hogy ne hallja:
– Mit látsz te ott?
– Mit láthatnék, ti ostobák?
Látom a tengert. Könnyű kitalálni.
A tengert – mást nem. Vagy talán kevés ez,
hogy búsuljak örökké, s néktek, hogy bosszantsatok
kíváncsiságotokkal?

Öregasszonyok

Mint egy öreg, türelmes piktor,
szeretem szemügyre venni az ájtatos, gonosz
öregasszonyok arcát:
halottas ajkaikat és a
halhatatlan erőt, amely
az ajkaikat összeszorította.

(akárha angyal ülne rajtuk,
és oszlopokba rakosgatná pénzét:
az ötös és egykopekeseket...
Hess! – kiált rá a gyerekekre,
a madarakra és koldusokra –
hess, kiabálja, takarodjatok már,
nem látjátok, hogy elfoglalt vagyok?)

Nézem – és elmémben megrajzolom:
mint önmagamot a sötét tükör előtt.